

MAJ 2024
SØFARTSSTYRELSEN

MILJØVURDERING AF FORSLAG TIL ÆNDRING AF DANMARKS HAVPLAN

SAMMENFATTENDE REDEGØRELSE

MAJ 2024
SØFARTSSTYRELSEN

MILJØVURDERING AF FORSLAG TIL ÆNDRING AF DANMARKS HAVPLAN

SAMMENFATTENDE REDEGØRELSE

PROJEKTNR.

A238062

DOKUMENTNR.

VERSION

1.1

UDGIVELSESDATO

23-05-2024

BESKRIVELSE

UDARBEJDET

RSKD AMRG

KONTROLLERET

UKJ

GODKENDT

GUVA

INDHOLD

1	Indledning	7
2	Integration af miljøhensyn	8
2.1	Vedvarende energi og energikilder (Ev og Ei)	8
2.2	Kabelkorridorer for vedvarende energi (Ek)	9
2.3	CO ₂ -lagring (Ec)	9
2.4	Konkrete transportinfrastrukturprojekter (Ib)	9
2.5	Skaldyrsopdræt (Ak og Ao)	9
2.6	Havbrug (Ah)	10
2.7	Konkrete landvindingsprojekter (L)	10
2.8	Natur- og miljøbeskyttelsesområder (N)	10
2.9	Sejladskorridorer (S)	10
2.10	Marinarkæologisk kulturarvsdeponering (Mk)	10
2.11	Råstofindvinding (R)	11
2.12	Konkrete transitrørledninger (Er)	11
2.13	Indflyvningszoner for luftfart (Ii)	11
2.14	Kumulative effekter	11
3	Høringssvar	13
3.1	Høringssvar vedrørende zoner	13
3.2	Høringssvar vedrørende generelle miljøforhold	18
4	Ændring af forslag til ændring af Danmarks havplan	24
4.1	Natur- og miljøbeskyttelsesområder (N)	24
4.2	Opdræt af skaldyr i vandsøjlen (Ao)	24
4.3	Råstofindvinding (R)	26
4.4	Justeringer af havplanen	27

5	Alternativer	28
6	Overvågning	29
7	Referencer	30

1 Indledning

Forslag til ændring af Danmarks havplan blev sendt i offentlig høring 27. november 2023. Forslag til ændring af Danmarks havplan samt den tilhørende miljøvurdering har været i offentlig høring i 10 uger fra den 27. november 2023 til den 5. februar 2024.

I forbindelse med udarbejdelsen af forslag til ændring af Danmarks havplan er der ligeledes udarbejdet en miljøvurdering af ændringerne af planen i overensstemmelse med miljøvurderingsloven. Ifølge miljøvurderingslovens § 13, stk. 2, skal der i forbindelse med de endeligt vedtagne planer udarbejdes en sammenfattende redegørelse, som beskriver:

- > Hvordan miljøhensyn er integreret i planen,
- > hvordan miljørapporten og de udtalelser, der er indkommet i offentlighedsfasen, er taget i betragtning,
- > hvorfor den godkendte eller vedtagne plan er valgt på baggrund af de rimelige alternativer, der har været behandlet, og
- > hvordan myndigheden vil overvåge de væsentlige indvirkninger på miljøet af planen.

Den sammenfattende redegørelse skal offentliggøres samtidig med den endelige vedtagelse og bekendtgørelse af forslag til ændringer af Danmarks havplan.

Dette dokument er den sammenfattende redegørelse for miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan.

2 Integration af miljøhensyn

Miljøvurdering af forslag til ændring af Danmarks havplan har været udarbejdet med henblik på at sikre en integration af miljøforhold i forslag til ændring af havplanen, samt at disse påvirkninger foreligger dokumenteret.

Miljøvurderingen har i den forbindelse bidraget til, at indarbejdelsen af disse miljøhensyn samt at høring af berørte myndigheder og offentligheden foreligger dokumenteret.

Miljøvurderingens konklusion er, at vedtagelse af forslag til ændringer af Danmarks havplan ikke i sig selv medfører væsentlige virkninger på miljøet, da ændringerne i havplanen ikke indeholder konkrete tilladelser til specifik arealanvendelse inden for havområdet.

Med den gældende havplan og de foreslåede ændringer udlægges dog zoner til bestemte udviklingsformål og indskrænker dermed også den geografiske udbredelse af muligheden for at meddele tilladelser til anlæg og aktiviteter til disse formål uden for udviklingszonerne. Det er således vurderet i miljørapporten, at vedtagelse og realisering af arealudpegningerne til bestemte formål i ændringer til havplanen gennem tilladelse fra den respektive ressortmyndighed kan medføre nedenstående miljøpåvirkninger for de respektive sektorer.

2.1 Vedvarende energi og energiøer (Ev og Ei)

- > Potentielle påvirkninger af overvintrende, rastende og ynglende kyst- og havfugle ved at fortrænge fuglene fra fourageringsområder samt blokering af trækruter og kollisioner med havmøller.
- > Potentielle påvirkninger af marine naturtyper i forbindelse med udbygning af vedvarende energianlæg og energiøer ved permanent tab af havbund og fragmentering af naturtyper.
- > Potentielle påvirkninger af marine pattedyr i forbindelse med undervandsstøj og tab af habitat under udbygning af vedvarende energianlæg og energiøer.
- > Potentielle påvirkninger af fisk der afsætter deres æg på bunden (tobis og sild) ved permanent tab af gydeområder.
- > Potentielle påvirkninger af naturbeskyttelsesområderne: Natura 2000-områder, havstrategiområde og norske SVO-områder.
- > Potentielle påvirkninger af flagermus ved kollision med havmøller eller lufttryksændringer forårsaget af møllevingerne.
- > Lokale påvirkninger af visuelle forhold i kystnære havområder.

- > Potentielle påvirkninger af råstofforbruget i forbindelse med etablering af energiøer, som bevirker øget råstofforbrug samt påvirkning af ressourceeffektiviteten.
- > Potentielle påvirkninger af materielle goder og interessekonflikter med erhvervsfiskeri, sejlads og råstofindvinding.
- > Potentielle påvirkninger af kulturarv og fortidsminder.
- > Betydeligt potentielt bidrag til opnåelsen af målsætningerne om en reduktion af udledning af CO₂ og dermed en væsentlig positiv indvirkning på klimaet ved etablering af vedvarende energianlæg på havet.

2.2 Kabelkorridorer for vedvarende energi (Ek)

- > Ingen væsentlig påvirkning af de udlagte særlige anvendelseszoner til kabelkorridorer af de enkelte miljøfaktorer.

2.3 CO₂-lagring (Ec)

- > Potentielle påvirkninger af undervandsstøj fra nedramning, offshore seismiske undersøgelser samt øget skibstrafik på havpattedyr.
- > Betydeligt potentielt bidrag til opnåelsen af målsætningerne om en reduktion af udledning af CO₂ og dermed en væsentlig positiv indvirkning på klimaet ved etablering af CO₂ lagring.

2.4 Konkrete transportinfrastrukturprojekter (Ib)

- > Potentielle påvirkninger af fugle på yngle-, raste- og fourageringsområder ved luftbåren støj samt forringelse af fødegrundlag på havbunden.
- > Potentielle påvirkninger af vandkvaliteten på frigivelse af næringsstoffer og miljøfremmede stoffer fra havbunden, der bl.a. kan forårsage iltsvind.
- > Potentielle påvirkninger af naturtyper, bundfauna og bundvegetation på tildekning af havbunden, lokale ændringer i strømforhold, samt iltsvind fra frigivelse af næringsstoffer gennem sedimentspredning.
- > Potentielle påvirkninger af marine pattedyr og fisk fra undervandsstøj samt tab af habitat. Påvirkningerne forventes uvæsentlige ved etablering af afværgeforanstaltninger.

2.5 Skaldyrsopdræt (Ak og Ao)

- > Potentielle påvirkninger af udpegningsgrundlagene i Natura 2000-områder som overlapper med skaldyrsopdræt.

- > Potentielle påvirkninger af naturtyper, bundflora og bundfauna i forbindelse med lokalt iltsvind grundet skaldyropdrættets næringstilførsel samt lokale fysiske påvirkninger af havbunden.
- > Potentielle påvirkninger af vandkvaliteten i positiv retning i forbindelse med fjernelse af næringsstoffer, men også i negativ retning i forbindelse med tilførsel af fækalier.
- > Potentiel positiv påvirkning af materielle goder i forbindelse med tilføjelse af udviklingszoner i områder, hvor de ikke tidligere har været.

2.6 Havbrug (Ah)

- > Potentielle påvirkninger af naturtyper, bundflora og bundfauna i forbindelse med tilførsel af næringsstoffer.
- > Potentielle påvirkninger af vandkvaliteten i forbindelse med tilførsel af næringsstoffer.

2.7 Konkrete landvindingsprojekter (L)

- > Ingen væsentlig påvirkning af udlæg af zone til Lynetteholm. Det er dog fortsat uklart, hvorvidt påvirkningen af vandskiftet gennem Øresund kan medføre større ændringer i Østersøens vandmiljø.
- > Væsentlige negative påvirkninger på beskyttede naturinteresser, herunder Natura 2000-område, fra udlæg til en fremtidig Als-Fynforbindelse.

2.8 Natur- og miljøbeskyttelsesområder (N)

- > Potentiel positiv påvirkning af natur- og miljøbeskyttelse.
- > Potentiel positiv påvirkning på kyst- og havfugle i forbindelse med udvidelse af fuglebeskyttelsesområde.

2.9 Sejladskorridorer (S)

- > Ingen væsentlig påvirkning af de udlagte zoner til sejladskorridorer på den fri sejlads uden for korridorerne. Havplanens forslag til ændrede arealudlæg vurderes ikke at medføre nye hindringer for den fri sejlads, og udstedelse af ændringen af havplanen forventes derfor ikke at have en væsentlig indvirkning på sejladsen inden for planperioden.

2.10 Marinarkæologisk kulturarvsdeponering (Mk)

- > Ingen væsentlig påvirkning af de udlagte zoner til deponering af marinarkæologisk kulturarv på de enkelte miljøfaktorer, da planen udelukkende

sætter de overordnede planmæssige rammer for fremtidig anvendelse af de danske havområder. Konkrete projekter skal miljøkonsekvensvurderes, Natura 2000-væsentlighedsvurderes og eventuelt Natura 2000-konsekvensvurderes før eventuelle tilladelser.

2.11 Råstofindvinding (R)

- > Ingen væsentlig påvirkning af de udlagte udviklingszoner til råstofindvinding på de målestationer, som overvågningsprogrammerne anvender til at fastlægge havområdernes miljøtilstand ud fra. Målestationerne er placeret overalt i de danske farvande og udgør derfor ofte et repræsentativt punkt i et vandområde. Hvorvidt et havområdes miljøtilstand påvirkes, bestemmes ud fra netop et repræsentativt punkt i vandområdet. Dermed vil udnyttelse af udviklingszoner for råstofindvinding ikke ændre på havområdernes nuværende miljøtilstand eller forhindre opfyldelse af de fastsatte miljømål. Konkrete projekter skal miljøkonsekvensvurderes, Natura 2000-væsentlighedsvurderes og eventuelt Natura 2000-konsekvensvurderes før eventuelle tilladelser.

2.12 Konkrete transitrørledninger (Er)

- > Ingen påvirkning af udlægning af den særlige anvendelseszone til Nord Stream 2. Det blev vurderet at den foreslåede ændring af zonen på grund af afstanden til Natura 2000-områder ikke kan medføre nogen påvirkning af arter og levesteder. Ændringen af zonen vurderes heller ikke at medføre påvirkning på omgivelserne i øvrigt. Den særlige anvendelseszone for Nord Stream 2 er derfor ikke gjort til genstand for yderligere vurdering.

2.13 Indflyvningszoner for luftfart (Ii)

- > Ingen påvirkning, da der ikke er ændringer af de oprindelige zoners omfang og placering. Derfor giver den administrative ændring af zonekategorierne i praksis ikke anledning til ændrede påvirkninger af omgivelserne. Zonerne til indflyvningsplaner for luftfart og zonerne til respektafstande for luftfart er derfor ikke gjort til genstand for yderligere vurdering.

2.14 Kumulative effekter

- > Potentiel påvirkning af kyst- og havfugle i form af fortrængning fra overvintrings- og rasteområder ved en kumuleret effekt mellem forstyrrelse og fjernelse af bundfauna i forbindelse med udbygning af vedvarende energianlæg, råstofindvinding, infrastruktur og havbrug samt fiskeri, eutrofiering, klimaforandringer og jagt.
- > Potentielle væsentlige påvirkninger af trækkende flagermus i form af øget kollisionsrisiko ved omfattende udbygning af havvindmøller i både danske og udenlandske dele af Østersøen.

- > Potentielle påvirkninger af havbunden i form af forstyrrelse og tab af havbunden samt tab og fragmentering af habitattyper.
- > Potentielle påvirkninger fra undervandsstøj på havpattedyrs udbredelse samt økologiske funktionalitet ved kumulation af flere støjende anlægsaktiviteter i Nordsøen og Østersøen.
- > Potentiel forbedring af natur- og miljøforhold og forhindring af tab og forstyrrelse af fuglehabitater.
- > Potentielle akkumulerede effekter ved merudledning af miljøforurenende stoffer, fosfor og kvælstof, og stadig stigende havtemperaturer, hvilket kan forværre vandkvaliteten og miljøtilstanden i kystnære havområder, som mange steder allerede er ringe.
- > Potentielle påvirkninger af udpegningsgrundlag for Natura 2000-områder gennem en øget og koncentreret udnyttelse af havet, herunder blokering af træk- og migrationsruter for fugle og marine pattedyr og fragmentering af sammenhængende naturtyper.

I lighed med det øvrige planlægnings- og miljøvurderingsarbejde, der ligger til grund for forslag til ændringer af Danmarks havplan, har det været en integreret del af planlægningen og vurderingen af denne i det omfang negative miljøpåvirkninger har været identificeret, at undgå/imødegå sådanne påvirkninger. Det fremgår af miljøvurderingen, at i det omfang negative påvirkninger er identificeret, er det anført, at den senere/efterfølgende planlægning og de konkrete godkendelsesprocesser skal vurdere sådanne påvirkninger forud for vedtagelse af planer eller udstedelse af tilladelser inden for ændringer af havplanens udviklingszoner.

Det følger direkte af planen og den tilhørende miljøvurdering, at der er tale om et overordnet plangrundlag for udnyttelsen af det danske havområde, som forventes bearbejdet yderligere af sektormyndighederne i deres planlægning og/eller håndtering af godkendelsesprocesser.

Planens generelle og relativt overordnede karakter betyder, at der ikke kan forventes at foreligge en fuldstændig kortlægning af negative miljøpåvirkninger i alle henseender. Der vil derfor være behov for, at sektormyndighederne i det fortsatte arbejde med at udmønte havplanens udviklingszoner har fortsat fokus på at identificere, vurdere og om muligt minimere eventuelle negative miljøpåvirkninger i deres arbejde.

3 Høringssvar

I dette afsnit beskrives hvordan de indkomne høringssvar er taget i betragtning. Der er indkommet 167 høringssvar i løbet af høringsperioden. Størstedelen af disse høringssvar vedrørte havplanens indhold og er behandlet i høringsnotatet. 21 af høringssvarene omfatter bemærkninger til vurderingerne af miljøpåvirkningerne forbundet med en realisering af havplanens muligheder for at meddele tilladelse til aktiviteter på havområdet.

Nedenfor opsummeres de emner, der bemærkes vedrørende vurderingen af miljøpåvirkningerne. Det anføres kortfattet, hvilke organisationer der har fremsendt det pågældende høringssvar.

Til høringssvarene bemærkes generelt, at miljøvurderingen er gennemført på et aggregeret niveau, som svarer til havplanens overordnede indhold og detaljeringsniveau. Der er indledningsvis i miljøvurderingsprocessen gennemført en afgrænsning af miljøvurderingens indhold, som har haft til formål at identificere, hvilke sandsynlige væsentlige miljøindvirkninger for gennemførelse af forslag til ændring af Danmarks havplan kan medføre, da det er disse, som skal vurderes i miljøvurderingen.

Miljøvurderingen har udelukkende forholdt sig til indholdet af forslag til ændring af Danmarks havplan og har derfor ikke omfattet aktiviteter, som havplanen ikke planlægger for. Visse emner er desuden indledningsvis fundet ikke at kunne påvirkes væsentligt og er derfor ikke vurderet i miljørapporten.

3.1 Høringssvar vedrørende zoner

3.1.1 CO₂-lagring (Ec)

Danmarks Naturfredningsforening og Foreningen Skånsomt Kystfiskeri anfører, at miljøvurderingen bør suppleres med vurderinger af undervandsstøjens påvirkning af marsvin og andre hvaler, fisk og andre arter både før, under og efter etablering af CCS, samt tærskelværdier for tab af havbund.

Miljøvurderingen er foretaget ud fra havplanens aggregerede niveau. Undervandsstøj er både behandlet i forhold til havplanens udlæg af udviklingszoner til specifikke sektorer, samt i forhold til den potentielle væsentlige kumulative effekter på marine pattedyr. Da vurderingen er foretaget på havplanens overordnede planniveau, har det ikke været muligt at konkludere på påvirkninger i forhold til konkrete projekter, herunder CCS-aktiviteter.

3.1.2 Konkrete transportinfrastrukturprojekter (Ib)

Danmarks Naturfredningsforening og private grundejere anfører for konkrete transportinfrastrukturprojekter (Als-Fynforbindelsen), at der i forhold til marsvin, og grundet nedgangen for bestanden i Bælthavet, bør tages særlige hensyn i

forhold til støj, og at der bør fokuseres på støjdemning frem for bort-skræmning. Endvidere anføres det, at der bør laves en bedre kumulativ vurdering i forhold til påvirkningen af marsvin, at der gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål. Der udtrykkes endvidere en undren over hvorfor det potentielle konkrete transportinfrastrukturprojekter (Als-Fynforbindelsen) medtages i miljøvurderingen på strategisk niveau.

Udlæg til bestemte typer af aktiviteter er ikke en forhåndsgodkendelse af konkrete aktiviteter i zoner. Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonen, samt udstedelse af konkrete tilladelse skal ske under hensyntagen til f.eks. Bæltthavspopulationen af marsvin og god miljøtilstand i Havstrategien, som vil være omfattet af gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023). Miljøvurderinger på et strategisk niveau skal komme så tæt på potentielle kendte aktiviteter og derfor medtages det potentielle projekt (Als-Fynforbindelsen) i vurdering på den mulige miljøpåvirkning.

Bemærkninger til miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan i henhold om opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens 11 deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål, varetages på tværs af emner i afsnittet "3.2.6 Havstrategi".

3.1.3 Skaldyrsopdræt og havbrug (Ak, Ao og Ah)

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at der for skaldyrsopdræt og havbrug bør gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål.

Limfjordsrådet gør opmærksom på, at det er væsentligt at forholde sig til den kumulative effekt af skaldyrsproduktion. I den forbindelse er det uklart, hvor stor en procentdel af zonerne, der vil kunne benyttes til de udlagte formål, og derfor vanskeligt for interessenter at forholde sig til den foreslåede ændring af havplanen.

Danmarks Vilde Natur, WWF Verdensnaturfond, Danmarks Naturfredningsforening, KIMO, Endelave Hav- og Dambrug – Nej Tak, Skive Kommune og Struer Kommune har med henvisning til konklusionerne i væsentligheds- og konsekvensvurderingerne udtrykt bekymring for udlæg af zoner til skaldyrsopdræt og havbrug i forbindelse med Natura 2000-områder.

Bemærkninger til miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan i forhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens 11 deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål, varetages på tværs af emner i afsnittet "3.2.6.6 Havstrategi".

Miljøvurderingen tager kun højde for ændringerne til havplanen på et strategisk niveau. I det omfang, det har været muligt, er de kumulative påvirkninger fra

den opdaterede havplan og de gældende udpegninger i den eksisterende havplan inddraget i vurderingen.

Det er ikke muligt på havplanens overordnede niveau at vurdere, hvorvidt omfanget af de mulige effekter kan karakteriseres som væsentlige negative, idet fastlæggelsen af disse effekter i høj grad afhænger af de ansøgte eller fremtidige mere konkrete projekter i de udlagte udviklingszoner. Den endelige procentdel af zonerne, som vil kunne benyttes, vil afhænge af de konkrete projekter og vil skulle være i overensstemmelse med enhver tid gældende regler for at sikre god miljøtilstand.

Den endelige vurdering af de pågældende udlæg til skaldyrsopdræt og havbrug vurderes i forbindelse med konkrete ansøgninger om tilladelse. Udlæg af zoner i havplanen til aktiviteter, som f.eks. skaldyrsopdræt og havbrug, er ikke en forhåndsgodkendelse, som tillader den konkrete aktivitet i zonerne. Den efterfølgende sagsbehandling i forbindelse med udnyttelse af zonerne, samt udstedelse af konkrete tilladelser, skal ske under særlig hensyntagen til den beskyttelse, der er gældende i området, herunder udarbejdelse af de nødvendige konsekvensvurderinger.

Miljøvurderingen er foretaget på havplanens aggregerede niveau og vurderer udelukkende på planens udlæg, som sætter rammerne for arealanvendelsen på havet. Det er vurderet, at planforslaget i sig selv ikke vil medføre indvirkninger på miljøet, men at udnyttelse af zonerne i forbindelse med konkrete aktiviteter og anvendelse kan medføre påvirkninger af miljøet.

3.1.4 Landvinding – Lynetteholm (L)

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at miljøvurderingen bør suppleres med en vurdering af hvordan landvindingen til Lynetteholm kan påvirke havstrategiens deskriptorer, herunder særligt havbund og hydrografiske ændringer.

Der er udarbejdet en redegørelse og modelberegninger for opfyldningens hydrauliske påvirkning af vandskiftet mellem Nordsøen og Østersøen igennem Øresund (DHI, 2021). Det er beregnet i modelleringen, som har været genstand for en validerende modellering, at opfyldningen vil medføre en påvirkning af vandskiftet mellem Nordsøen og Østersøen igennem Øresund svarende til 0,25% af det totale vandskifte gennem Øresund.

Det vurderes i miljøkonsekvensrapporten for Lynetteholm, som er et bilag til Lov om anlæg af Lynetteholm (LOV nr. 1157 af 11/06/2021), at der ikke vil være en væsentlig påvirkning af Østersøen i sin planlagte form, som resultat af blokerings-effekten i Øresund.

Det fremgår af de hydrauliske vurderinger i Miljøkonsekvensvurderingen af anlægsloven for etablering af Lynetteholm, at

"Lynetteholm lukker for en gennemstrømning af Kongedybet. Der finder derfor en omfordeling af strømningen sted, således at der opstår en væsentlig strømforstærkning langs med Lynetteholmens østlige perimeter. Ydermere flyttes en del af flowet til Hollænderdybet..."

Det fremgår endvidere af miljøkonsekvensrapporten for Lynetteholm-projektet, at: *"Samlet set er den dynamiske gennemstrømning gennem Øresund reduceret svarende til en blokeringsfaktor på op til 0,25%."*

3.1.5 Sejladskorridorer (S)

Danmarks Naturfredningsforening har anført, at miljøvurderingen ikke tilstrækkeligt vurderer konsekvenser af sejladskorridorers påvirkninger på havstrategiens deskriptorer heriblandt undervandsstøj.

Havplanen begrænser ikke den frie sejlad, men sikrer derimod, at skibstrafikken ikke forhindres af udbygninger med faste strukturer i sejladskorridorerne. Sejladskorridorerne er udlagt baseret på AIS data og indeholder derfor blot oplysninger om, hvor de mest benyttede sejladskorridorer er i dag. Derfor er det ikke fundet relevant at vurdere skibstrafikkens potentielle påvirkninger på havstrategiens deskriptorer.

3.1.6 Råstofindvinding (R)

Danmarks Naturfredningsforening og Danmarks Jægerforbund anfører, at miljøvurderingen bør forholde sig til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til eksisterende miljømål, herunder, hvad udlægningen af råstofindvindingszonerne betyder for de EU vedtagne tærskelværdier og 'arealforbruget' af de forskellige havbundstyper i de givne havområder, såfremt de tages i brug. Der udtrykkes bekymring for påvirkning af naturområder fra råstofaktiviteter, og at der for de råstofindvindingszoner, der er placeret i N2000-områder, bør forelægges en miljøvurdering, der afklarer om indvindingen i zonen er forenelige med det pågældende Natura 2000-områdes bevaringsmålsætning inden disse områder indgår i en havplan.

Påvirkninger forbundet med efterforskning og indvinding af råstoffer på havet afhænger af de konkrete aktiviteter omfang og placering og har derfor ikke indgået i miljøvurderingen, da disse oplysninger ikke kendes på nuværende tidspunkt. Udlæg til bestemte typer af aktiviteter, som råstofindvinding, er ikke en forhåndsgodkendelse af konkrete aktiviteter i zoner. Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonen samt udstedelse af konkrete tilladelser skal ske under særlig hensyntagen til den beskyttelse der er gældende i området.

Det har indgået som en væsentlig del af planlægningen at forsøge at begrænse arealudlæg til råstofindvinding på vanddybder under 6 m og inde i Natura 2000-områder.

Bemærkninger til miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan i henhold om opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og

ikke kun i forhold til miljømål, varetages på tværs af emner i afsnittet "3.2.6 Havstrategi".

3.1.7 Kumulative effekter

Danmarks Naturfredningsforening, Tænk tanken Hav og WWF Verdensnaturfonden anfører for en række emner relevansen af analyse og vurdering af potentielle kumulative effekter for klimascenarier, vedvarede energi og energiøer, påvirkninger på havpattedyr, flagermus og fugle m.m. Herudover fremhæves det at havplanen ikke tager højde for kombinerede, kumulative effekter af presfaktorer, men fokuserer snarere på effekterne af enkeltfaktorer og udsætter vurderingen af de mulige påvirkninger på miljøet til fremtidige miljøvurderinger af enkelte projekter. Det er sjældent individuelle, lokale aktiviteter, der er skyld i en dårlig miljøtilstand. Det er derimod det samlede, kumulative pres fra de samlede aktiviteter på havet.

Det er på nuværende tidspunkt ikke muligt at komme de kumulative påvirker nærmere, da planens overordnede niveau og detaljeringsgrad ikke muliggør udarbejdelsen af konkrete studier af mulige påvirkninger.

De potentielle kumulative påvirkninger vil afhænge af udnyttelsen af planens udpegninger af zoner til konkrete projekter i takt med, at de bliver realiseret sammen med relevante aktiviteter i de omkringliggende lande.

Udlæg af zoner til bestemte typer af aktiviteter er ikke en forhåndsgodkendelse af konkrete aktiviteter i zoner, enhver konkret aktivitet vil være omfattet af gældende regler for miljøvurderinger, hvor kumulative påvirkninger er en fast del af denne proces, jf. Bekendtgørelse af lov om havstrategi (LBK nr 123 af 01/02/2024) og Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (LBK nr 4 af 03/01/2023).

I forbindelse med en efterfølgende og mere detaljeret planlægning af de enkelte udpegede zoner og konkrete projekter vil det være relevant at tage højde for de fysiske påvirkninger, både nationale og globale, og også præsentere følgerne af sekundære og kumulative påvirkninger under hensyntagen til andre eksisterende og planlagte projekter. Da det forventeligt sjældent vil være individuelle eller lokale aktiviteter, der er skyld i en dårlig miljøtilstand. Det er derimod det samlede, kumulative pres fra de samlede konkrete aktiviteter på havet.

3.1.8 Grænseoverskridende virkninger på miljøet

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at det findes mangelfuldt at miljøvurderingen reelt ikke tager højde for de grænseoverskridende effekter af planlægningen i de danske farvande, herunder vurdering af barriereeffekter og fortrængning og påvirkning af nabolandes naturbeskyttede områder ved den massive udbygning af havvind, PtX-anlæg, landvindingsprojekter og større infrastrukturprojekter som indgår i havplanen

De potentielle grænseoverskridende påvirkninger vil afhænge af udnyttelsen af planens udpegninger af zoner til konkrete projekter i takt med, at de bliver realiseret sammen med relevante aktiviteter i de omkringliggende lande. I forbindelse med en efterfølgende og mere detaljeret planlægning af de enkelte udpegede zoner og konkrete projekter, vil det være relevant at tage højde for de fysiske påvirkninger, både nationale og globale, herunder også barriereeffekter og fortrængning og påvirkning af nabolandes naturbeskyttede områder.

Det er derfor ikke muligt på det nuværende strategiske niveau at komme de potentielle konkrete grænseoverskridende påvirkninger nærmere end kapitel 8 i miljøvurderingsrapporten for ændringerne til Danmarks havplan.

3.2 Hørings svar vedrørende generelle miljøforhold

3.2.1 Fiskebestande

WWF Verdensnaturfonden, Danmarks Naturfredningsforening, Foreningen Skånsomt Kystfiskeri, Limfjordsrådet og Danmarks Fiskeriforening PO har på forskellig vis anført bemærkninger inden for følgende temaer; bundfauna, fiskebestande, bundslæbende redskaber, miljøfarlige stoffer (MFS).

- > *WWF Verdensnaturfonden har noteret, at bundfauna er et af de tre konstituerende biologiske kvalitetslementer i den økologiske tilstand i de målsatte kystvande. Her er det vigtigt at bemærke, at det er blevet påvist, at overvågningsprogrammerne ikke detekterer påvirkninger af bundfaunaen fra bundslæbende fiskeri i kystvande.*
- > *Danmarks Naturfredningsforening, Danmarks Fiskeriforening PO og Foreningen Skånsomt Kystfiskeri bemærker, et behov for opdatering af data om fiskebestande, en bekymring for overlap mellem tobis-banker og havvind, utilfredshed med at lystfiskeri anses som et naturskabt materielt gode/kontra at kommercielt fiskeri anses som et menneskeskabt materielt gode. Derudover påpeges det kritisabelt, at man som et led i at minimere effekten på tobis ikke planlægger et sænket pres på arten og dens levesteder andre steder i havplanlægningen.*
- > *WWF Verdensnaturfonden, Limfjordsrådet, Foreningen Skånsomt Kystfiskeri og Danmarks Fiskeriforening PO bemærker, at miljøvurderingen bør beskrive og vurdere fiskeriets miljømæssige betydning, herunder bundslæbende redskaber, muslingeskrab, på levesteder, bæredygtige bestande, gydeområder og vandreruter i relation til de miljømæssige mål og krav i bekendtgørelsen om maritim fysisk planlægning.*
- > *Danmarks Naturfredningsforening har anført, et fokus på mulige påvirkninger fra resuspendering af miljøfarlige forurenende stoffer fra fysisk forstyrrelse af havbunden pga. bundslæbende fiskeri, råstofindvinding m.m.*

Havplanen udlægger ikke zoner eller arealreservationer til fiskeri og kan derfor som udgangspunkt ikke anvendes som grundlag for en regulering af fiskebestande. Fiskeri er dog behandlet i miljørapportens afsnit, hvor havplanens øvrige udlæg til udviklingszoner, natur- og miljøbeskyttelsesområder samt generelle anvendelseszoner påvirker, hvor fiskeriet i de danske havområder potentielt begrænses. Fiskeri er også indirekte behandlet, hvor havplanens udlæg sammen med fiskeriets nuværende påvirkning af havbunden kan medføre kumulative effekter på miljøet. Generelt bemærkes, at fiskeriet er reguleret gennem EU-Kommissionens fastsættelse af den samlede tilladte fangstmængder (TAC'er) og kvoter og gennem fastsættelse af tekniske regler for udformningen og anvendelsen af fiskeredskaber mv. Endelig indeholder miljøvurderingsrapporten også oplysninger om den potentielle frigivelse af MFS'er fra udviklingszoner, der muliggør aktiviteter der kan medføre sådanne påvirkninger.

Fiskeri kan dog i medfør af havstrategiens miljømålsætninger indgå i overvejelser om den konkrete efterfølgende planlægning for udviklingszoner, i forhold til den fortsatte bestræbelse på at udvikle et mere bæredygtigt fiskeri i afvejningen af andre interesser og hensyn.

3.2.2 Klimaforandringer

Danmarks Naturfredningsforening har anført, at ændringerne til havplanen bør inkludere de sandsynlige effekter af klimaændringerne i miljøvurderingerne. At klimascenarier bør anvendes til at identificere fremtidens udbredelser af specifikke nøglearter og zoner, der kan fungere som klimarefugier, og at klimarefugierne beskyttes og dermed lægges til grund for havplanlægningen. Herudover bør klimascenarier anvendes til at identificere områder, som er ekstra følsomme for klimaændringer - for eksempel iltsvindsområder, og at der her ikke udlægges udviklingszoner som mindsker områdernes robusthed overfor klimaforandringerne"

Der forelægger på tidspunktet for miljøvurderingen af forslag til ændringer til havplanen, ikke oplysninger om kortlægningen af særlige klimasensitive områder på havet. Der er derfor ikke udarbejdet særlige scenarier i forbindelse med miljøvurderingen for ændringer af Danmarks havplan, der skal muliggøre en vurdering af en yderligere hensyntagen til beskyttelsen af sådanne områder. I miljøvurderingen af planens potentielle indvirkninger på opnåelsen af miljømålsætninger indgår FN verdensmål 13.2 om integration af klimastrategier i nationale politikker, strategier og planlægning. Det er vurderet i miljøvurderingen for ændringer af Danmarks havplan, at "[...] Havplanen danner [...] de planmæssige rammer for udbygning af f.eks. havvind, samt CO₂-lagring under havbunden, som en del af den grønne omstilling. Ændringen af havplanen vurderes derfor potentielt at kunne bidrage positivt til klimaindsatsen".

3.2.3 Havpattedyr

WWF Verdensnaturfonden har anført, at den drastiske nedgang af marsvin fra 42.000 til 14.000 dyr (Bæltshavspopulationen af marsvin) bør afspejles i en konkret anvendelse af forsigtighedsprincippet i miljøvurdering af konkrete planer og projekter. Derudover anfører Danmarks Naturfredningsforening, at der bør benyttes opdaterede data for Østersøpopulationen af marsvin

Miljøvurdering af ændring til Danmarks havplan forholder sig udelukkende til potentielle påvirkninger på et strategisk niveau, som modsvarer havplanens overordnede niveau. De potentielle påvirkninger af Bæltshavspopulationen af marsvin, vil afhænge af udnyttelsen af zonen til konkrete projekter og aktiviteter i takt med at de bliver realiseret inden for zonerne.

Udlæg til bestemte typer af aktiviteter er ikke en forhåndsgodkendelse af konkrete aktiviteter i zonerne. Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonen, samt udstedelse af konkrete tilladelser, skal ske under særlig hensyntagen til Bæltshavspopulationen af marsvin, som vil være omfattet af gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023).

De potentielle påvirkninger af Østersøpopulationen af marsvin, vil afhænge af udnyttelsen af det/de udlagte zoner til konkrete projekter og aktiviteter i takt med at de bliver realiseret. Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af de udlagte zoner, samt udstedelse af konkrete tilladelser, vil ske i overensstemmelse med gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023), herigennem foretages vurderinger om konkret påvirkning, på baggrund af den til enhver tid mest opdaterede data for Østersøpopulationen af marsvin.

3.2.4 Flagermus

Danmarks Naturfredningsforening anfører, at flagermus bør medtages i vurderingerne for alle havområder.

For vurdering af påvirkning af flagermus for alle havområder henvises til, at i miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan tages der højde for kendte trækkorridorer langs kysten af den sydlige del af Nordsøen og over den sydvestlige del af Østersøen. Alle 17 danske arter af flagermus er fredede og omfattet af habitatdirektivets bilag IV med forbud mod forsættelig skadelig forstyrrelse og drab. Samtidig er der forbud mod ødelæggelse af flagermusenes yngle- og rasteområder. Flagermus er blevet registreret ud til en afstand på 22 km fra kysten. Flagermus vurderes på strategisk niveau relevante for de havområder, der er omfattet af kendte trækkorridorer. Der gøres opmærksom på at en efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonen, samt udstedelse af konkrete tilladelse skal ske under hensyntagen til gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023) som omfatter flagermus alle steder, hvor det vil vurderes relevant.

3.2.5 Ikke-hjemmehørende arter

Foreningen Skånsomt Fiskeri anfører, en bekymring for en uhensigtsmæssig introduktion af ikke-hjemmehørende arter. Introduktionen kan både ske til vindmølleområderne, men også til andre farvande ved at de nye revstrukturer fungerer som såkaldte "trædesten" for spredning over ellers naturlige barrierer.

De potentielle påvirkninger ved introduktion af ikke-hjemmehørende arter ved trædestenseffekt, vil afhænge af udnyttelsen af det/de zoner til konkrete projekter og aktiviteter i takt med at de bliver realiseret. Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonen, samt udstedelse af konkrete tilladelse, vil ske i overensstemmelse med af gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023), herigennem foretages vurderinger om konkret påvirkning, på baggrund af den til enhver tid mest opdaterede viden.

3.2.6 Havstrategi

Danmarks Naturfredningsforening og Foreningen Skånsomt Kystfiskeri anfører i deres høringsvar bekymringer for, i relation til flere relevante temaer som alle vil være omfattet af Havstrategiens 11 deskriptorer, at der i miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan bør gennemføres en miljøvurdering i henhold til opnåelse af god miljøtilstand for alle havstrategiens deskriptorer og ikke kun i forhold til miljømål. Derudover bemærkes, at tærskelværdierne for god miljøtilstand fra Havstrategirammedirektivet bør medtages i miljøvurderingen i de tilfælde tærskelværdierne er besluttet på EU-niveau og at der bør benyttes materiale fra den kommende Havstrategi III.

Miljøministeriet er forpligtet til, i den gældende basisanalyse at fastsætte miljømål i overensstemmelse med tærskelværdierne for god miljøtilstand. Pligten til at fastsætte miljømål med dertil hørende indikatorer for opnåelsen af god miljøtilstand for de danske havområder fremgår af havstrategilovens § 8 (direktivets artikel 10). Fastsættelsen af miljømål og tærskelværdier sker med henblik på at sigte imod opnåelsen af god miljøtilstand i overensstemmelse med EU kommissionens GES (Good Environmental Status) afgørelse fra 2017. Miljømålene er bindende for myndigheder, jf. lovens § 18. Hvor EU eller regionale tærskelværdier mangler, er god miljøtilstand defineret ud fra trends eller mere overordnede beskrivelser. Det fremgår af GES-afgørelsens (2017) artikel 4, stk. 2, at indtil landene i fællesskab har fastlagt tærskelværdier, kan de anvende nationale tærskelværdier, retningsgivende tendenser eller belastningsbaserede tærskelværdier som erstatning for tilstandsbaserede.

Hvor tærskelværdier er tilgængelige og relevante, anvendes disse. Alternativt defineres god miljøtilstand som en trend eller mere "beskrivende", dvs. uden tal, men i overensstemmelse med formuleringen af det enkelte kriterium

Havstrategiens mål er at god miljøtilstand for de 11 deskriptorer, ved opnåelse af fastsatte miljømål og herunder tærskelværdier i den gældende basisanalyse for Danmarks havstrategi, opnås. En vurdering af overensstemmelse mellem

gældende miljømål og tærskelværdier for de 11 deskriptorer og de mulige påvirkninger identificeret i miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan vil derfor udgøre en tilstrækkelig vurdering af havplanens påvirkninger af overordnede miljømålsætninger i henhold til miljøvurderingslovens regler.

I det omfang det har været muligt, har vurderingen inddraget relevante miljømål og tærskelværdier fra havstrategiens basisanalyse II, som del af vurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan.

Miljøvurderingen af forslag til ændring af Danmarks havplan foretages i forhold til gældende havstrategi (Havstrategi II). Den efterfølgende planlægning for udnyttelse af zonerne, samt udstedelse af konkrete tilladelser, vil ske i overensstemmelse med af gældende regler for miljøvurderinger "Bekendtgørelse af lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)" (LBK nr 4 af 03/01/2023), herigennem foretages vurderinger om konkret påvirkning, på baggrund af den til enhver tid gældende Havstrategi.

3.2.7 Næringsstofbelastning

LAG/FLAG Gribskov-Halsnæs anfører følgende generelle bemærkninger:

- > *Havplanens miljøvurdering har ikke i tilstrækkelig grad forholdt sig til den aktuelle næringsstofbelastning samt det omfattende iltsvind, som hovedsageligt hidrører fra landbruget og 1-2% fra overløbsvand fra rensningsanlæg, og som hvert eneste år påvirker miljøtilstanden de indre danske farvande.*

Den aktuelle næringsstofbelastning af havområderne er inddraget og beskrevet som en af de væsentlige presfaktorer i miljøvurderingsrapporten kapitel om den eksisterende miljøtilstand.

Ligeledes indgår den eksisterende næringsstofbelastning af havområdet, som i hovedsagen stammer fra udvaskning af stoffer fra landbrugsarealer, specifikt som en begrundelse for vurderingen af påvirkninger fra udlæg af zoner til skaldyrsbrug (Ao og Ak) i Limfjorden og vurderingen af påvirkninger fra havbrug (Ah) ved Endelave og Horsens Fjord.

Havplanen indeholder ikke i sig selv initiativer til begrænsning af den aktuelle belastning af havområdet med næringsstoffer, da de relevante aktiviteter, der forårsager denne påvirkning, alle er beliggende udenfor havplanens reguleringsområde.

3.2.8 Øvrige miljøpåvirkninger

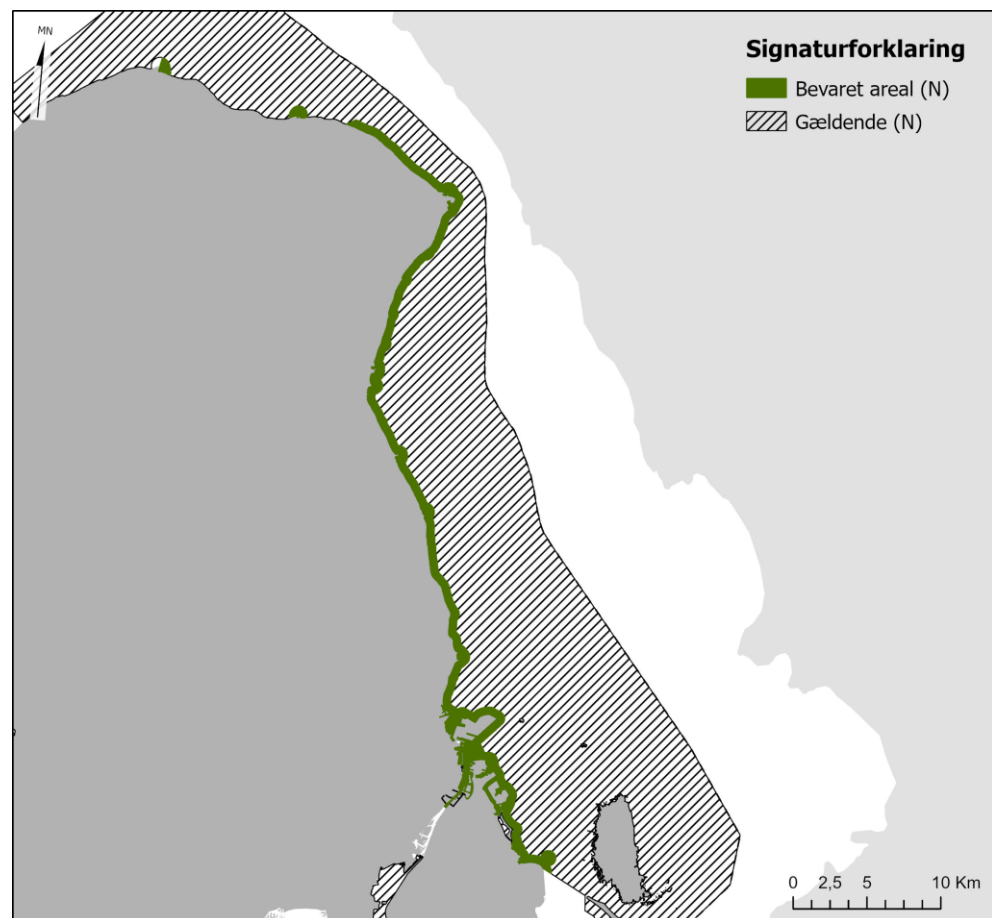
Danmarks Naturfredningsforening anfører, at miljøvurderingen bør forholde sig til de miljømæssige og kumulative effekter af menneskelige aktivitet ift. kabel-lægning, påvirkningen på havbundens integritet, effekter på langsomt voksende bundfauna arter og/eller truede arter, eutrofiering og elektromagnetisk stråling.

Det er ikke muligt på havplanens overordnede niveau at vurdere, hvorvidt omfanget af de mulige effekter kan karakteriseres som væsentlige negative, idet fastlæggelsen af disse effekter i høj grad afhænger af den fremtidige mere detaljerede planlægning for meddelelse af godkendelse til projekter i de udlagte zoner. Mulige beskrivelser af effekter og mulige afværgeforanstaltninger til imødegåelse af væsentlige påvirkninger fra menneskelige aktiviteter f.eks. kabellægninger på havbundens integritet, effekter på langsomt voksende bundfauna arter og/eller truede arter, eutrofiering og elektromagnetisk stråling vil blive kortlagt i forbindelse i takt med at aktiviteter og projekter konkretiseres

4 Ændring af forslag til ændring af Danmarks havplan

4.1 Natur- og miljøbeskyttelsesområder (N)

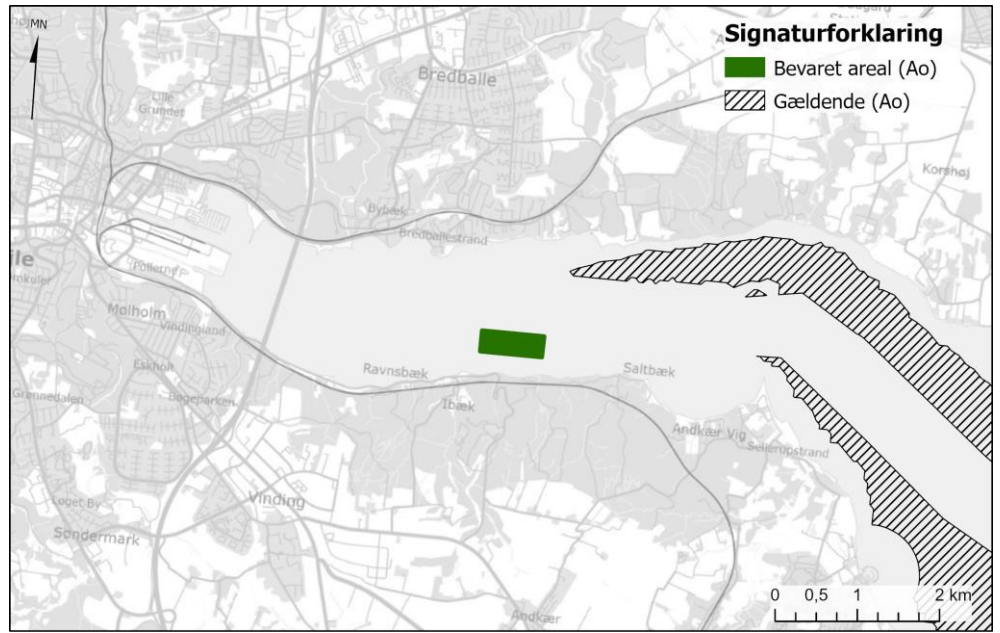
På baggrund af høringen vil der med udstedelsen af ændringsbekendtgørelsen foretages få mindre arealmæssige ændringer af skaldyrsopdræt i vandsøjlen (Ao), natur- og miljøbeskyttelsesområder (N) og råstofindvinding (R).

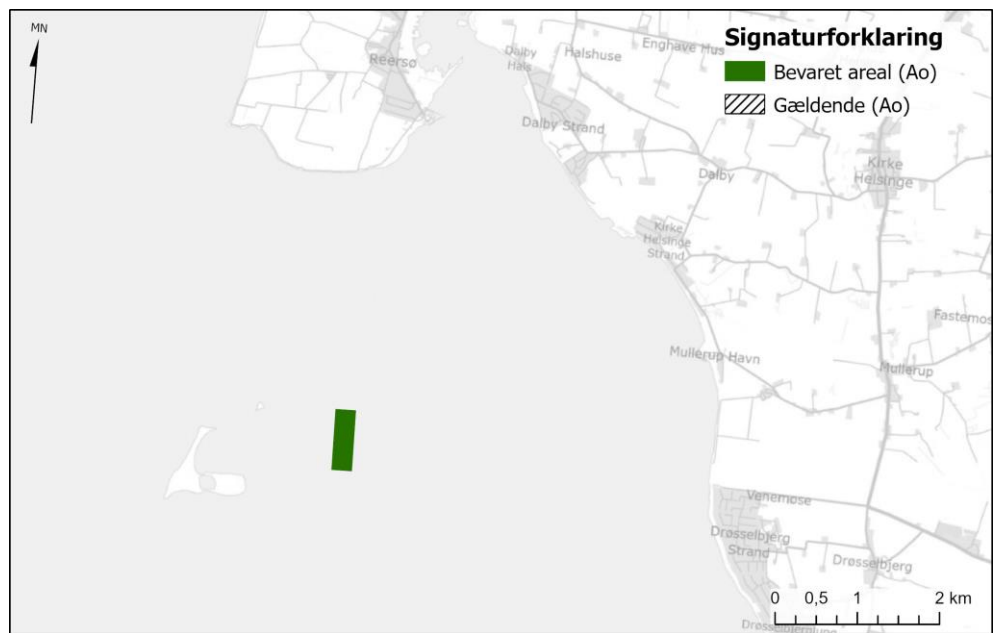
4.2 Opdræt af skaldyr i vandsøjlen (Ao)

I forbindelse med høring af forslag til ændring af havplanen blev det påpeget, at der inden for to foreslåede fjernede udlæg til opdræt af skaldyr i vandsøjlen, i hhv. Vejle Fjord og Musholm Bugt, er to gældende tilladelser til opdræt af skaldyr. Bemærkningerne giver anledning til at bevare udviklingszoner omkring de to områder, hvor der er gældende tilladelser til skaldyrsopdræt, ved udstedelse af ændring af havplanen.

Figur 4-1 Vejle Fjord

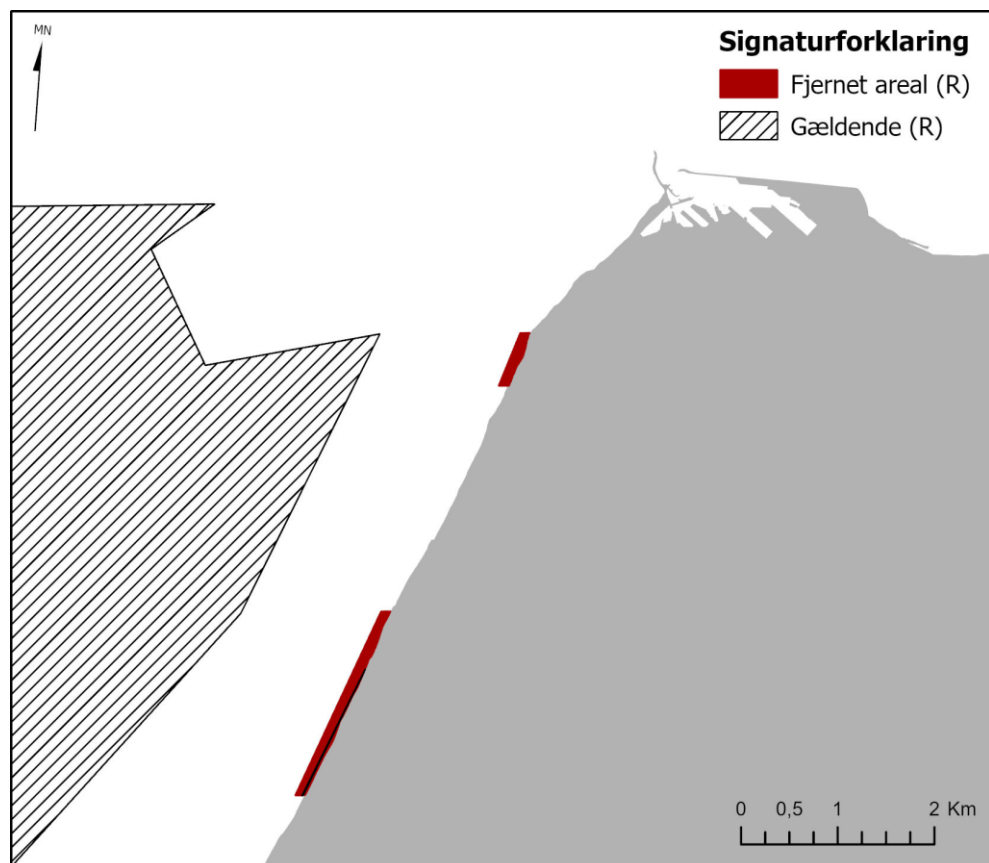
Figur 4-2 Musholm Bugt

4.3 Råstofindvinding (R)

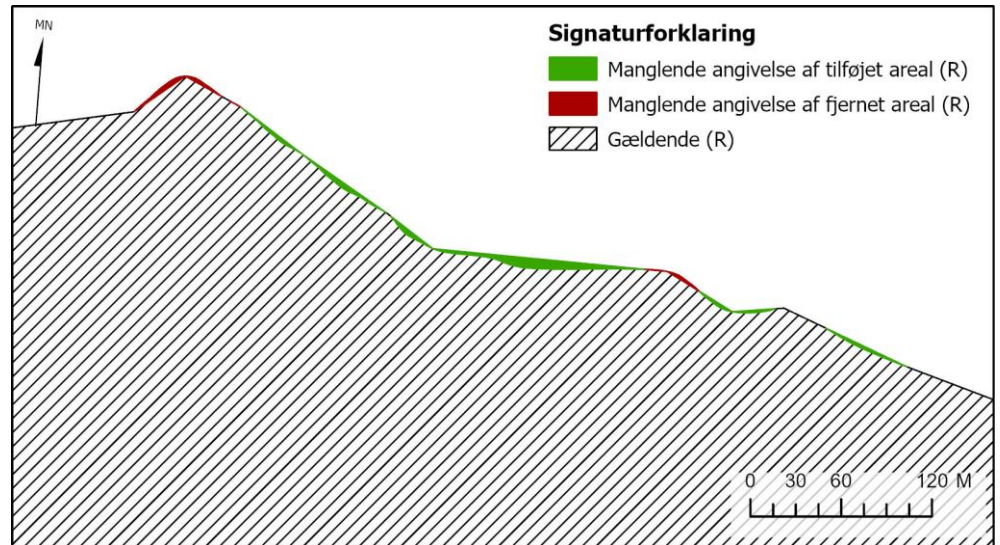
Ved forslag til ændring af havplanen blev der foretaget en systematisk evaluering af udlæg af zoner til råstofindvinding, således at udlæg på dybde lavere end 6 meter er fjernet og en række små huller i eksisterende råstofzoner er blevet udfyldt. På den baggrund er der i udkast til ændring af havplanen foretaget ændringer af 82 udviklingszoner til råstofindvinding. I alt er der tilføjet arealer 84 steder og fjernet areal 151 steder i udkast til ændringsbekendtgørelsen.

Det har i forbindelse med høringen vist sig, at en selvstændig ny zone (R108) og en væsentlig udvidelse af en eksisterende zone (R72) ikke været illustreret korrekt. Begge zoner er beliggende ved kysten syd for Hirtshals. Disse to ændringer vil ikke blive udlagt, grundet den manglende korrekte angivelse af zonerne som værende i høring, og da udlæggene vurderes til at være af væsentlig karakter. De to områder fremgår af kortet nedenfor.

Der foretages en række mindre, tekniske justeringer af zoner til råstofindvinding i forbindelse med udstedelsen af ændringsbekendtgørelsen. Disse justeringer udgør tilsammen et tilføjet areal på 0,18 km² og en fjernelse af 0,02 km² fordelt på 23 eksisterende zoner. Justeringerne vurderes ikke at være væsentlige og at være omfattet af den udarbejdede miljøvurdering.

Figur 4-3 Hirtshals.

Figur 4-4 Zone R3 i Femern Bælt. Eksempel på manglende angivelse.

4.4 Justeringer af havplanen

De vedtagne justeringer af zoner til skaldyrsopdræt (Ao), natur og miljøbeskyttelsesområder (N) og råstofindvinding (R) er af så begrænset omfang og endvidere vurderet at være omfattet af den udarbejdede miljøvurdering af udkastet til ændringsbekendtgørelse, at de ikke nødvendiggør udarbejdelsen af supplerende vurderinger efter miljøvurderingsloven.

5 Alternativer

Under udarbejdelsen af forslag til ændring af Danmarks havplan har der ikke været tilvejebragt generelle alternativer til arealudlæggene som indgår i forslag til ændring af havplanen.

6 Overvågning

I henhold til § 12, stk. 4, i miljøvurderingsloven skal myndigheden overvåge de væsentlige miljøpåvirkninger af planens eller programmets gennemførelse.

Det vurderes, at overvågning af de væsentlige indvirkninger på miljøet ved gennemførelse af forslag til ændring af Danmarks havplan og miljøtilstanden i de danske havområder kan ske gennem eksisterende overvågningsaktiviteter i forbindelse med vandplaner, havstrategi og naturdirektiverne, samt i forbindelse med NOVANA-programmet og målrettede overvågninger fastsat i forbindelse med tilladelse til de konkrete anvendelser.

Der tilvejebringes derfor ikke et selvstændigt overvågningsprogram, som følge af vedtagelsen af forslag til ændring af Danmarks havplan.

7 Referencer

- DHI. (2021). *Anlæg af Lynetteholm. VVM – Teknisk Baggrundsrapport nr. 1. Hydrauliske undersøgelser.*
- GES. (2017). *Kommissionens afgørelse (EU) 2017/848 af 17. maj 2017 om fastlæggelse af kriterier og metodiske standarder for god miljøtilstand i havområder samt specifikationer og standardmetoder for overvågning og vurdering og om op-hævelse af afgørelse 2010/477/EU.*